

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

ÇİLT 4 ◀

45. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI BİLDİRİLERİ

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

**45. Uluslararası Kazı, Araştırma ve
Arkeometri Sempozyumu**

**45. KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI**

CİLT 4

**26-30 Mayıs 2025
MERSİN**

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIğI ANA YAYIN NO: 3821/4
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 211/4

Editör

Dr. Soner ATEŐOđULLARI

26-30 Mayıs 2025 tarihlerinde Mersin’de düzenlenen 45. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Mersin Üniversitesinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

TK: 978-975-17-6633-5

ISBN: 978-975-17-6637-3

Grafik Tasarım

Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrağı

Patara Kazısı, Athena Giustiniani tipi heykel başı, Mermer, Orta Antoninler Dönemi (MS 2. yy.)

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Soner ATEŐOđULLARI tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Ankara 2026

45. ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLİM KURULU

SCIENTIFIC COMMITTEE OF 45th INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EXCAVATIONS, SURVEYS AND ARCHAEOOMETRY

- Prof. Dr. Ümit AYDINOĞLU, Mersin Üniversitesi
- Prof. Dr. Charles Brian ROSE, Pennsylvania Üniversitesi
- Prof. Dr. Nicholas D. CAHILL, Harvard / Wisconsin Üniversitesi
- Prof. Dr. Felix PIRSON, Alman Arkeoloji Enstitüsü
- Prof. Dr. Necmi KARUL, İstanbul Üniversitesi
- Prof. Dr. Deniz KAPLAN, Mersin Üniversitesi
- Prof. Dr. Timothy P. HARRISON, Chicago Üniversitesi
- Prof. Dr. Yılmaz Selim ERDAL, Hacettepe Üniversitesi
- Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet IŞIKLI, Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet ÖNAL, Harran Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet TEKOC AK, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Aslı ÖZYAR, Boğaziçi Üniversitesi
- Prof. Dr. Ali BORAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- Prof. Dr. Giulio PALUMBI, Bari Aldo Moro Üniversitesi
- Doç. Dr. Francesca BALOSSİ RESTELLI, Roma Sapienza Üniversitesi
- Doç. Dr. Şener YILDIRIM, Mersin Üniversitesi
- Doç. Dr. Yavuz YEĞİN, Ankara Üniversitesi
- Doç. Dr. Mahmut AYDIN, Batman Üniversitesi
- Doç. Dr. Gülsün Çiler ALGÜL, İstanbul Üniversitesi
- Doç. Dr. Asena KIZILARSLANOĞLU, Kastamonu Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Önder İPEK, Semih GERÇEK, H. Hande EROL, Hakan FINDIKOĞLU 2024 YILI ORTAKÖY ŞAPINUVA KAZI ÇALIŞMALARI.....	21
Özlem ÇEVİK, Mine UÇMAZOĞLU, Ceren BİNİCİ, Suzan POLATGİL, Uğur ÇELİK, Vural KAYA ULUCAK HÖYÜK 2022-2024 YILLARI KAZI ÇALIŞMALARI.....	37
Peter TALLOEN, Görkem Senem ÖZDEN GERÇEKER, Murat FIRAT 2024 YILI SAGALASSOS KAZI, ARAŞTIRMA VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI.....	51
Rabia AKARSU, Hüseyin YURTTAŞ, Evrim TEKELİ ERZURUM-PULUR HÖYÜK 2024 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	73
Rana ÖZBAL, Fokke GERRITSEN, Aysel ARSLAN, Canan KARATAŞ YÜKSEL, Gülşah GÜNATA, Sidar GÜNDÜZALP, Hannah LAU, Luca VOLPI, Devrim SÖNMEZ, Maria DAGHMEHCHI, FİLİZ DOLĞUN TELL KURDU HÖYÜK 2024 KAZILARI.....	89
Roland R.R. SMITH, Ine JACOBS, Serra SOMERSAN APHRODISIAS 2024.....	107
Rüstem ASLAN, Enes CAN, Hüdai Süha CAN, Gonca DİKENCİ, Fecri POLAT 2024 YILI TROYA KAZI ÇALIŞMALARI.....	125
Salih KAYMAKÇI, Derya ÇIĞIR DİKYOL, Hatice GÜL KÜÇÜKBEZCİ, Evren ŞAR İŞBİLEN KASTABOS / HEMITHEA KUTSAL ALANI 2024 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	137
Savaş SARIALTUN, Fatih YILMAZ, Yunus KAPTAN ÇAYÖNÜ TEPEŞİ 2024 YILI KAZI VE ARAŞTIRMALARI YENİ BULGULAR VE YAKLAŞIMLAR.....	155
Ş. Sedef ÇOKAY KEPÇE, Aytaç DÖNMEZ, Aygün ŞERMENT, Cankat SAZAK 2024 YILINDA PERGE'DE YÜRÜTÜLEN KAZI, ARAŞTIRMA VE RESTORASYON FAALİYETLERİ VE SONUÇLARI.....	175

Serdar AYBEK, Burak ARSLAN, Zeynep A. MERİÇ, Yılmaz BALIM, Ezgi DUMAN, Taner ÖZGÜR, Esra SAĞUN ZİH, Serhat SEVİK, Meltem AHAOĞLU, Hacer TOPUZ TUTUŞ METROPOLİS KAZISI 2024 YILI ÇALIŞMARAPORU.....	193
Serdar AYBEK, Arman KEÇECİ, Ekin GÜLTEKİN GÜLERYÜZ, Ceyhun KEÇE EFES KOORDİNATÖRLÜĞÜ 2024 YILI ÇALIŞMA RAPORU.....	211
K. Serdar GİRGİNER, Özlem OYMAN GİRGİNER, Mehmet CEVHER, Muaz KOÇAK, Hatice KÖRSULU, M. Furkan TUFAN 2024 YILI TATARLI HÖYÜK KAZISI.....	231
Sevilay Zeynep YILDIZ, Gözde ADIGÜZEL, Selim YILDIZ KEDREAI 2024.....	247
Sevinç GÜNEL ÇİNE-TEPECİK HÖYÜĞÜ 2024 YILI KAZILARI.....	267
Şengül AYDINGÜN, Haldun AYDINGÜN, Ülkü KARA, Ayberk ENEZ, Alkiviadis GİNALİS, Paolo MARANZANA, Brandon McDONALD, Hasan DEĞİRMENCİ 2024 YILI BATHONEA ANTİK KENTİ KAZILARI.....	289
Şevket AKTAŞ PATARA 2024 KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI.....	305
Şevket DÖNMEZ KERKENES DAĞI (KERKENES HARABELERİ) KOORDİNATÖR KAZI BAŞKANLIĞI KAZI ÇALIŞMALARI: İLK DÖNEM (2024) DEĞERLENDİRMELER VE SONUÇLAR.....	321
Taner KORKUT, Çilem UYGUN, Bilsen Ş. ÖZDEMİR, U. Ozan USANMAZ TLOS 2024 KAZI ETKİNLİKLERİ.....	338
Turan TAKAOĞLU, Ömer Can YILDIRIM TENEDOS (BOZCAADA) 2024 YILI KAZISI.....	359
Vasıf ŞAHOĞLU, İrfan TUĞCU, Ümit GÜNDOĞAN, Ourania KOUKA, Mustafa İNCİRLİLİ, Yeşim ALKAN 2024 YILI LİMAN TEPE KARA VE SUALTI KAZILARI SONUÇ RAPORU.....	377

Yusuf ALBAYRAK, Oktay KESKİN, Gülçin MÜMİN TAŞDEMİR, Azize TURGUT, Damla Zehra DEMİRER 2024 YILI MYRİNA ANTİK KENTİ KAZI ve TEMİZLİK ÇALIŞMALARI.....	397
Yusuf POLAT, Rahşan TAMSÜ POLAT 2024 YILI YAZILIKAYA/MİDAS KALE KAZISI.....	409
Yusuf SEZGİN, Burkey KIZILBUĞA, Mehmet Nezih AYTAÇLAR, Baykal BAŞDEMİR AİGAI (AİOLIS) 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	421
Zeliha DEMİREL GÖKALP, Mehmet KURT, Özgü ÇÖMEZOĞLU UZBEK 2024 YILI AMORİUM KAZILARI.....	439
Zeliha DEMİREL GÖKALP, Hasan YILMAZYAŞAR, Süleyman ACAR, Melika YURDAKUL 2021-2024 YILLARI ARASI HARMANTEPE KALESİ KAZI ÇALIŞMALARI.....	455
Zeliha GİDER BÜYÜKÖZER, Aytakin BÜYÜKÖZER, Serdar BAĞLIBEL LATMOS VE HERAKLEIA 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	469
Zeynep KOÇEL ERDEM, Namiye Sine ERCAN, Osman YILMAZ, Caner İMREN, Beril KARADÖLLER PERİNTHOS ANTİK KENTİ (TEKİRDAĞ MARMARAEREĞLİSİ) 2024 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	487
Rainer M. CZICHON, Mehmet Ali YILMAZ, H. Burak ÇÜMEN OYMAAĞAÇ HÖYÜK/NERİK ARKEOLOJİK KAZI PROJESİ 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	505

AİGAI (AİOLİS) 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Yusuf SEZGİN*

Burkay KIZILBUĞA

Mehmet Nezh AYTAÇLAR

Baykal BAŞDEMİR

Aigai'da 2024 yılı arkeolojik araştırmaları, arazi ve kazı evi çalışmaları olmak üzere iki bölümde gerçekleştirilmiştir.¹ Arazi çalışmaları kapsamında *Agora* ve çevresinde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiş, kent genelinde çevre düzenlemesi ve temizlik çalışmaları yürütülmüştür. Kentin önemli kamu yapılarından *Agora* Binası'nda belgeleme ve kısmi konservasyon çalışmaları yürütülmüştür. Ayrıca kazı evi laboratuvarında, eser deposunda ve arazide belgeleme, yayın ve bilgilendirmeye yönelik faaliyetler ile eğitim çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

* Prof. Dr. Yusuf SEZGİN; Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Muradiye Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE, E-posta: yusufsezgin.aigai@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0397-6936.

Uzman Arkeolog Burkay KIZILBUĞA; Manisa Müzesi Müdürlüğü, Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE, E-posta: burkay.kizilbuga@ktb.gov.tr; ORCID: 0000-0001-7595-8924.

Doç. Dr. Mehmet Nezh AYTAÇLAR; Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü, Bornova-İzmir/TÜRKİYE, E-posta: naytaclar@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-5089-6023.

Arş. Gör. Baykal BAŞDEMİR; Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Muradiye Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE, E-posta: baykal.basdemir@cbu.edu.tr; ORCID: 0000-0002-4161-360X.

1 Aigai'daki 2024 yılı çalışmaları 20.05.2024-13.12.2024 tarihleri arasında yürütülmüştür. 2024 yılı çalışmalarına Bakanlık Yetkili Uzmanı olarak İzmir Arkeoloji Müzesi Müdürlüğünde görevli Beyhan Gürman ve Manisa Müzesi Müdürlüğünde görevli Hamza Yılmaz katılmıştır.

AGORA

**Ayşe ÇELEBİ², Gözde ŞAKAR, Zilan D. N. BAYRAM,
Burçin GÜZEL, Müfit AVCI, Deniz SARIGÜL**

Aigai’ın kent merkezi olan *Agora*’da 2024 yılında kazı, belgeleme ve düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kentin en önemli iki kamu yapısı olan *Agora* ve *Bouleuterion* birbirlerine yakın konumda bulunmaktadır. Arazinin eğimli yapısı nedeniyle Aigai *Agora*’sı, birbirinden *Agora* Binası ile ayrılan iki terastan oluşmaktadır. Üst terasta yer alan Yukarı *Agora*, etrafındaki kamu yapıları nedeniyle “Devlet *Agorası*” olarak tanımlanmaktadır. Devlet *Agorası*’nın batısını iki katlı Batı *Stoa*, doğusunu ise *Agora* Binası’nın üçüncü katını oluşturan “L” planlı *stoa* sınırlandırmaktadır. Devlet *Agorası*’nın kuzeyinde *Bouleuterion*, güneyinde ise A Yapısı (*Propylon*) bulunmaktadır. *Agora* Binası’nın ön yüzünün baktığı, birinci kattaki dükkanlara erişimin sağlandığı teras ise Aşağı *Agora* (Ticari *Agora*) olarak adlandırılmaktadır. Ayrıca Ticari *Agora*’nın ortasında, *Agora* Binası’nın önünde bir *Macellum* yer almaktadır.

Yukarı *Agora*’daki enkaz, kazı çalışmaları öncesinde sistematik bir şekilde kayıt altına alınmıştır. Alandaki yapı bloklarının ait olduğu yerlerin belgelenmesi için Yukarı *Agora* dijital ortamda 5x5 metrelik karelere ayrılmıştır. Belgeleme çalışmaları sonrası, 2024 yılı kazı çalışmaları Yukarı *Agora*’daki Batı *Stoa*’da, Güney Merdiven Alanı’nda ve Meydan’da gerçekleştirilmiştir (Resim: 1).

Batı Stoa

Batı *Stoa*’da ilk olarak 2010 yılında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Önceki çalışmalarda *Stoa*’nın kuzey köşesinde küçük bir alan açığa çıkarılmıştır. 2024 kazı sezonunda Geleceğe Miras Projesi kapsamındaki çalışmalarla birlikte bu alanda kazı ve belgeleme çalışmaları devam ettirilmiştir.

2 Arş. Gör. Dr. Ayşe ÇELEBİ; Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü, Bornova-İzmir/TÜRKİYE, E-posta: ayse.celebi@ege.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4488-4755.

Dr. Öğr. Üyesi Gözde ŞAKAR; Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Muradiye Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE, E-posta: gozde.sakar@cbu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8916-2185.

Arkeolog Zilan Dilan Nazlıcan BAYRAM; Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE, E-posta: zilanbayram@gmail.com, ORCID: 0009-0003-6161-1964.

Arkeolog Burçin GÜZEL; Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Lisans Mezunu, Bornova-İzmir/TÜRKİYE, E-posta: brenguzel@gmail.com, ORCID: 0009-0001-8881-795X.

Arkeolog Müfit AVCI; Manisa Müzesi Müdürlüğü, Yunusemre-Manisa/TÜRKİYE, E-posta: mufit.avci@ktb.gov.tr, ORCID: 0000-0002-2527-0918.

Arş. Gör. Deniz SARIGÜL; Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Umuttepe-İzmit/KOCAELİ, E-posta: deniz.ergun@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3580-3535.

MÖ 2. yüzyılda inşa edilen bu yapının “I” planlı ve yaklaşık 65 m uzunluğunda olduğu anlaşılmaktadır (Doğer vd., 2021, s. 171, 176). Yapının genişliği 8 m’dir. Bir üst terasın ana kayası tıraşlanarak *Stoa* için bir alan oluşturulmuş ve *Stoa* bu ana kayaya yaslanarak inşa edilmiştir. *Stoa* arkasındaki ana kaya kütesinin yüksekliği göz önüne alındığında bu yapının iki katlı olduğu öngörülmektedir. *Stoa* ile ana kaya arasında oluşan boşluk ise *peristasis* olarak tanımlanmaktadır ve üst terasta yer alan yapılara ait atıkların atıldığı bir alan olarak kullanılmıştır. 2010 yılındaki kazılarda bu alandan MS 3. yüzyıla tarihlenen, çok sayıda LR3 tipi *amphoralar* (Kızılbuğa, 2022, s. 36-37) ve Doğu *Sigillata C* grubuna ait kırmızı astarlı Roma seramikleri ele geçmiştir. *Peristastesteki* buluntular ve kent genelinden elde edilen veriler doğrultusunda *Stoa* ve çevresinin en son MS 3. yüzyılda kullanıldığı anlaşılmaktadır (Doğer vd., 2021, s. 178; Sezgin, 2022, s. 27).

2024 kazı sezonunda Batı *Stoa*’ya ait A11-13 ve B11-13 karelerinde kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 1). Yukarı terastan akan ve eğimli bir dolgu oluşturan toprağın kazısına 369,87 m kotundan başlanmış (Resim: 2), 365,78 m kotunda ana kayanın açığa çıkarılması ile çalışmalar sonlandırılmıştır (Resim: 3). Dolgu içerisinden çok sayıda irili ufaklı taş çıkarılmıştır. Taşların önemli bir bölümü duvar taşı olmakla birlikte profilli üst yapı elemanlarına ait bloklar da dolgu içerisinde tespit edilmiştir. Tavan kaseti parçaları, *arşitrav* bloğu parçaları, üst kata ait *parapet* parçaları tanımlanabilir bloklar arasında yer almaktadır. Ele geçen her profilli parçanın buluntu yerinde koordinatı alınmış ve her buluntu orijinal yerinde fotoğraflanarak belgelenmiştir.

Çalışmalar sonucunda 2010 yılında açığa çıkarılan su kanalı kapaklarının devamı tespit edilmiştir. Kanal kapakları *Stoa*’nın batı duvarına bitişik ve duvara paralel şekilde yerleştirilmiştir (Resim: 4). Yukarı terastan akan su *Stoa* döşemesi altından kanallar yardımı ile tahliye edilmiştir. Kanal kapakları, *Stoa* tabanı altındaki ana kaya ile aynı kotta konumlandırılmıştır. Bu sayede ana kaya ve kanal kapaklarının üstü kireç ile doldurulup *Vitruvius* harcı ile sıvanmıştır. Ana kaya çatlaklarını dolduran kireç dolgu ve *Vitruvius* harcından oluşan *Stoa* tabanının izlerine B12 ve B13 karelerinde rastlanılmıştır (Resim: 5). *Vitruvius* harçlı bu taban üzerinde herhangi bir ahşap izine veya kalıntısına rastlanmamıştır. Bu açıdan *stoa* tabanının tamamen harçlı olduğu varsayılabilir.

Stoa’nın batı duvarının iç cephesine ait çok sayıda *stucco* (boyalı sıva) parçaları tespit edilmiştir (Resim: 6). Duvara yakın olan A11-13 karelerindeki enkaz içerisinde ufalanmış ve parçalanmış şekilde bulunan bu parçalar, restorasyon sonrası incelendiğinde MÖ 2. yüzyıl ve öncesine tarihlendirilmiştir. Benzer *stucco* parçalarına önceki kazı sezonlarında Athena Kutsal Alanı’nda ve Demirkapı Sektörü’nde rastlanılmıştır (Sezgin vd., 2019, s. 468). Her iki sektörde yer alan ve MÖ 2. yüzyıl ve öncesine tarihlenen *stoa* yapılarında benzer *stucco* parçaları açığa çıkarılmıştır.

B13 karesi sınırları içerisinde yatık pozisyonda bir sütun tamburu açığa çıkarılmıştır (Resim: 3). Yivlere sahip olmayan bu tambur *Stoa*’nın orta aksında durmaktadır ve orijinal konumunda yan yatmış izlenimi yaratmaktadır. Yukarı *Agora*’da açıkta duran diğer sütun

tamburları ile çap ve yükseklik açısından benzerdir. Yıvsız formdaki bu sütun tamburlarının az sayıda olması *Stoa* ile ilişkilendirilmelerini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte diğer sütun tamburlarının Bizans Dönemi ve sonrasında başka işlevlerde kullanılmak amacıyla buradan taşınmış olabileceği de düşünülmelidir.

Stoa'daki toprak dolgunun en üst kotlarından çok sayıda MS 12.-13. yüzyıllara tarihlenen sırlı Bizans seramikleri ele geçmiştir. Bu buluntular, söz konusu terasın bu yüzyıllarda iskân yeri olarak kullanıldığı düşüncesini destekler niteliktedir. *Stoa* tabanı dağıldığı ve yer yer tahrip edildiği için yapının son kullanım evresini tespit etmeyi sağlayacak herhangi bir buluntu ele geçmemiştir. Ancak dağınık dolgu içerisinden 34 bronz, 1 gümüş sikke bulunmuştur. Sikkelerden 8 tanesi iyi korunmuştur ve tarihlendirilebilmiştir. İki MÖ 4. yüzyıla, biri MÖ 3. yüzyıla ve dördü MÖ 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Gümüş sikke ise MS 138-161 yılları arasına tarihlenen Antoninus Pius sikkesidir. Ön yüzde sağa dönük, başında defne çelengi bulunan imparator büstü yer almakta olup, çevresinde [ANTONIN] VS AVG PIVS P[P] lejantı yer almaktadır. Arka yüzde el sıkışan iki el, ellerin ortasında iki buğday başağı ile *kerykeion* bulunmaktadır, çevresinde ise TR [P]OT CO[S] V X[I] lejantı bulunmaktadır.

Kazı çalışmaları sonrası Batı *Stoa*'nın 2010'da ve 2024'te açığa çıkarılan kısımları yeni belgeleme yöntemleri ile kayda alınmıştır. RTK yöntemi ile koordinat verileri kaydedilmiş ve havadan fotoğraf desteği ile fotogrametrik belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Ortofotolar üzerinden dijital çizimleri yapılmış ve Batı *Stoa*'nın son hali yayına hazırlık çalışmaları için kayda alınmıştır (Çizim: 1, 2, 3, 4).

Meydan Kazısı

Batı *Stoa*'daki kazı çalışmaları ardından, Yukarı *Agora*'nın meydan döşemelerini açığa çıkarmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Meydanın kuzey kısmında 2004-2010 yılları arasında kazı çalışmaları yapılmış, döşemenin bir kısmı ve birkaç Bizans mekânı açığa çıkarılmıştı (Doğar vd., 2010). 2024 çalışmalarında Geleceğe Miras Projesi kapsamında, meydanın devamını kazmak ve düzenlemek mümkün olmuştur.

Meydandaki çalışmalar C10-15, D10-15, E10-15, F10-12 ve G10-12 karelerinde gerçekleştirilmiştir (Resim: 1). Meydandaki taş döşeme üzerindeki yaklaşık 50 cm'lik toprak dolgu kaldırılmıştır (Resim: 7). Meydan döşemelerinin kimi yerde korunduğu, kimi yerde kayıp olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun Bizans Dönemi'nde (MS 12.-13. yüzyıl) kentte yürütülen imar faaliyetleri sırasında meydana gelen yoğun tahribat ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ancak Cumhuriyet Dönemi'nde de çevre köylerdeki yapılaşma faaliyetleri sırasında bu alanlardan taş alındığı bilinmektedir. Alandaki çalışmalar sırasında çok sayıda seramik, pişmiş toprak figürin, pişmiş toprak ağırşak, pişmiş toprak obje, cam obje, cam cürufu, kurşun obje, demir obje, demir çivi, bronz obje, 19 bronz sikke, hayvan kemiği ve mimari bloklara ait profilli parçalar ele geçmiştir.

Seramik buluntu grubu içerisinde yer alan ve MS 4.-6. yüzyıllara tarihlenen örnekler kent tarihinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. MS 3. yüzyılın ikinci yarısında kentin terk edildiği ve büyük bir kent kimliğini artık yitirdiği bilinmektedir. Ancak MS 4.-6. yüzyıl arasına tarihlenen Geç Roma Kırmızı Astarlı Seramikleri ve bu seramiklere ilişkin üretim artıkları, Aigai’ın bu yüzyıllarını anlamak açısından önemlidir. Buluntular Aigai’ın ufak bir yerleşim olduğunu, seramik üretmeye devam ettiğini ve bölgenin hâkim seramik stili olan Geç Roma C (LRC) seramiklerini ürettiğini ortaya koymuştur.

Meydanda ele geçen sikkelerin çoğu kötü korunmuştur. Üç sikke ise çok iyi korunmuş olup lejant ve betimleri net biçimde okunabilmektedir. Bunlardan ilki MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen bir Aigai sikkesidir. Ön yüzde sağa bakan miğferli Athena başı, arka yüzde cepheden çıplak Zeus tasviri yer almaktadır. Zeus’un sağ elinde kartal, sol elinde uzun asa bulunmaktadır. Figürün sol altında üç monogram, sağında ise [AI]ΓΑΕΩΝ lejantı yer almaktadır. Diğer iyi korunan sikke MÖ 2.-1. yüzyıl arasına tarihlenmektedir. Ön yüzünde sağa bakan miğferli Athena başı, arka yüzünde sola bakan ayakta Nike tasviri yer almaktadır. Nike’nin sağ elinde çelenk, sol omzunda palmye dalı bulunmaktadır. Figürün solunda ve sağında birer monogram yer almaktadır. Solunda ayrıca ΑΙΓΑΕΩΝ lejantı bulunmaktadır. Üçüncü iyi korunan sikke MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına aittir. Ön yüzünde sağa bakan miğferli Athena başı, arka yüzde cepheden ayakta çıplak Zeus bulunmaktadır. Zeus’un sağ elinde kartal, sol elinde uzun asa yer almaktadır. Sol altında üç monogram, sağda ise ΑΙΓΑΕΩΝ yazmaktadır.

2010 yılında kazısına başlanan ve duvarları döşeme üzerinde bırakılmış olan, MS 12.-13. yüzyıllara tarihlenen 1 No.lu Bizans Mekânı’nın belgeme çalışmaları 2024 sezonunda gerçekleştirilmiştir. Duvarları belgelenen yapının altındaki orijinal döşemenin ve su kanallarının kazısını gerçekleştirebilmek için söz konusu yapının duvar taşları numaralandırılarak kaldırılmıştır. Yukarı *Agora*’nın üst terasında yer alan taş istif alanına tüm profilli duvar taşları istiflenmiştir. İstiflenen blokların detaylı taş envanteri yapılmış ve çalışma sonunda bu yapının inşasında kullanılan profilli blokların büyük çoğunluğunun Batı *Stoa*’ya ve *Bouleuterion*’a ait olduğu tespit edilmiştir.

Meydandaki E10-12, F10-12, G10-12 karelerinde MS 12. yüzyılda inşa edilmiş başka bir Bizans yapısı daha bulunmaktadır. Bu yapı önceki kazı sezonlarında “Yukarı *Agora* B Yapısı” olarak adlandırılmıştır (Doğer vd., 2021, s. 176). 2024 kazı sezonunda “2 No.lu Bizans Mekânı” adı verilerek yapı duvarları, kısmen açıkta olan döşeme ve yapı içindeki enkaz detaylıca çizilmiştir. Enkaz belgeleme çalışmaları sonrası kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 1, 8; Çizim: 4).

2 No.lu Bizans Mekânı dört odalıdır (Çizim: 4). Ana girişin yer aldığı 4,95x3,90 m ölçülerindeki 1 No.lu Oda mekânın en büyük odasıdır. Batısında daha küçük boyutlu, 1,89x1,30 m ölçülerinde bir iç oda yer almaktadır (4 No.lu Oda). Yapının dışında, batı cephesinde girişleri olmayan 2,50x2,35 m ve 1,85x1 m ölçülerinde iki oda daha bulunmaktadır (2 ve 3 No.lu Oda).

1 No.lu Oda (ana oda) içerisinde çok miktarda profilli taş bulunmuştur. Profilli bloklar “B2” kodu ile belgelenmiş ve detaylı envanteri yapılarak kaldırılmıştır. Kazı çalışmaları sonucunda odanın sadece batı duvarı kenarında tabana ait taş döşemenin korunduğu gözlenmiştir. Odanın geri kalanında MS 12.-13. yüzyıllara tarihlenen bir tabana rastlanmamıştır. Batı duvar dibindeki söz konusu taban üzerinden gelen seramikler MS 12.-13. yüzyıllara tarihlenen Ege Mal grubu örnekleridir. Mekân içi dolgudan ele geçen çatı kiremitleri de Bizans Dönemi’ne aittir. Tabandan seramiklerle birlikte ele geçen bir çift bronz küpe dönemin metal işçiliği açısından önemli bir örnektir.

1 No.lu Oda’nın batı duvarındaki kapı açıklığından 4 No.lu Oda’ya erişilmektedir. 4 No.lu Oda’nın tabanı, 1 No.lu Oda’ninkinden yüksektir; tabanlar arası kot farkı yaklaşık 25 cm’dir. 4 No.lu Oda’nın tabanından çok az sayıda seramik parçası ele geçmiştir ve odanın işlevini gösterecek herhangi bir buluntuya rastlanmamıştır.

2 ve 3 No.lu odalar ana mekânın dışındadır. Ana oda içinden girişleri olmayan bu mekânların biriktirme alanları olduğu düşünülmektedir. 2 No.lu Oda’nın toprağı küllü ve siyah renktedir. 3 No.lu Oda içerisinde ise çok sayıda mermer kırıkları ve yongaları tespit edilmiştir. Toprak ve buluntu niteliği bu alanların mermer ve kül biriktirme alanları olduğunu göstermektedir.

2 ve 3 No.lu odalardaki kazı çalışmaları sonrası taban seviyesinde anıtsal bir yapıya ait temel blokları açığa çıkarılmıştır (Çizim: 4). Bu anıtsal yapının *Agora*’da MÖ 2. yüzyılda gerçekleştirilen inşa faaliyetleri sırasında yapıldığı düşünülmektedir. Bizans Dönemi’nde ise bu yapının temeline kadar tıraşlandığı anlaşılmaktadır. D12-13 ve E12-13 karelerine denk gelen alanda başka bir anıtsal yapı temeli (*krepidoma* temeli?) tespit edilmiştir. Bu iki anıtsal yapı temeli aynı akstadır (Çizim: 4). Söz konusu yapı temellerinin bulunduğu hat, kuzeyden güneye doğru uzanmaktadır ve Yukarı *Agora*’yı doğu-batı olarak tam ortadan ikiye bölmektedir. Terasın büyüklüğü ve arazideki eğim dikkate alındığında, Yukarı *Agora*’nın batı yarısının doğu yarısından yaklaşık 40 cm daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu kot farkının, muhtemelen anıtsal yapılar aracılığıyla görsel olarak kırıldığı düşünülmektedir.

Güney Merdiven Alanı

2024 yılında *Agora*’da kazı çalışması yürütülen alanlardan bir diğeri Güney Merdiven Alanı’dır. Bu alandaki çalışmalar Geleceğe Miras Projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Yukarı *Agora* ile Aşağı *Agora*’yı birbirine bağlayan yol ve merdiven hattının, *Agora* Binası’nın güneyinde olduğu düşünülecek çalışmalara bu alanda başlanmıştır. Çalışılan alanın batısında A Yapısı (*Propylon*) ve doğusunda *Agora* Binası’nın güneybatı köşesi yer almaktadır. Alan, oluşturulan kareleme sistemindeki H3 ve H4 karelerine denk gelmektedir (Resim: 1).

Kuzeyde 364,43 m kotundaki toprak dolguda başlayan kazı çalışmaları, güneyde 362,73 m kotunda döşemenin açığa çıkarılması ile sezon sonunda son bulmuştur (Resim: 9). Alanda kuzeyden güneye eğimli bir yol hattı açığa çıkarılmıştır. Yukarı *Agora*’dan Aşa-

ğ *Agora*'ya çok dik bir meyille inen yol hattında, eğimi dengelemek amacıyla yaklaşık her 2 metrede bir basamak yapılmıştır. Ayrıca döşeme taşlarının üzerinde, kaymayı engellemek amacıyla çentikler ve sığ oyuklar açılmıştır. Bu durum yolda yürüyen insanların ve hayvanların, özellikle yağışlı havalarda, kaymalarını engellemeye yönelik bir önlem olarak yorumlanabilir. Bu yol döşemelerindeki işçilik, kentin kuzey yamacındaki yol döşemelerinde görülen işçilikle aynıdır (Resim: 9; Çizim: 5).

Çalışma alanındaki yoğun enkaz içerisinde çok sayıda duvar taşı ve profilli mimari blok tespit edilmiştir. Mimari blokların A Yapısı'na ve *Agora* Binası'na ait olduğu saptanmıştır. Dolgu içerisinde çok sayıda mermer kırığı ele geçmiştir. Parçaların çoğu, mermer *İon* sütun tamburlarının yivli kısımlarına aittir ve MS 12.-13. yüzyıllara tarihlenen Bizans sırlı seramikleri ile aynı tabakada bulunmuştur. Bu durum, Bizans Dönemi'nde yivli sütun tamburlarının taşınmasını kolaylaştırmak amacıyla tıraşlandığını göstermektedir. Söz konusu *İon* sütun tamburlarının aslında *Agora* Binası'na ait olduğu öngörülmektedir.

Çalışmalar alanın güney yarısında sezon sonunda yarım kalmıştır. Açıkta kalan dolgu kesitinin zarar görmemesi ve üstünden geçen ziyaretçi rotasını sağlama amacıyla dolgunun önüne geçici bir şekilde taş duvar örülmüştür (Resim: 9). 2025 kazı sezonunda kalınan noktadan kazı çalışmalarının devam etmesi planlanmaktadır.

Kazı çalışmaları sonrası Güney Merdiven Alanı'nda detaylı mimari belgeleme çalışmaları yapılmıştır (Çizim: 5). Açığa çıkan A Yapısı'nın teras duvarının örgüsü gereği MÖ 2. yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir (Çizim: 6). Enkaz dolgusundan ele geçen seramik buluntular da bu tarihi desteklemektedir.

Kazı çalışmaları sonucunda Güney Merdiven Alanı'ndaki alt yapı çalışmalarına dair verilere de ulaşmak mümkün olmuştur (Resim: 9; Çizim: 5). Yola ait döşeme taşlarının altında, kuzey-güney aksında uzanan, birbirine paralel üç farklı duvar tespit edilmiştir. En doğudaki *Agora* Binası'nın temel duvarı, ortadaki drenaj duvarı ve en batıdaki Yukarı *Agora*'nın teras duvarı olmalıdır. Söz konusu duvarlar kısmen *Agora* Binası'nın ortalarında, yüzeyde görünür vaziyettedir. Ancak birbirine paralel bu üç duvarın *Agora* Binası ve meydan döşemeleri ile örüntüsünü anlamak açısından Güney Merdiven Alanı'nda elde edilen veriler çok önemlidir. Yukarı *Agora* teras duvarı ve drenaj duvarı yol döşemesi altında kalmaktadır. Yukarı *Agora*'daki suyun kanallar ile drenaj duvarı önünden aşağı terasa alındığı ve *Agora* Binası altından bu suyun tahliye edildiği öngörülmektedir.

AGORA BİNASI MİMARİ BELGELEME ÇALIŞMALARI

Moritz KINZEL³-Burcu AKAN-Anja RESCHMEIER-Lisa WEISS

Agora Binası'nın mimari belgeleme çalışmaları, planlanan konservasyon ve restorasyon sürecinde alınacak kararlar için gerekli bir adım olup yapının anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Mimari belgeleme çalışmaları öncesinde ilk olarak yapı enkazı üzerinde yer alan mevsimlik bitki örtüsü temizlenmiştir. Rölöve çalışmaları kapsamında *Agora* Binası'nın kuzey cephesi ele alınmış, önceki yıllarda oluşturulan coğrafi referanslı 3D-model, yapılan çizimler için bir altlık olarak kullanılmıştır. Yapının kuzeyindeki yeni temizlenen alandaki çalışmalar, duvarların güzergâhını daha iyi kavramaya yönelik olmuştur. Çalışmalar sırasında, yapının depremden büyük hasar gördüğü anlaşılmıştır. Bunlara ek olarak, *Agora* Binası'ndaki tüm mekânları tarifleyen ayrıntılı bir envanter oluşturulmuştur.

Agora'daki belgeleme çalışmaları kapsamında Batı *Stoa*'nın şu ana kadar açığa çıkarılmış kısımlarının mimari planı ve cephe çizimleri tamamlanmıştır. SfM tekniği ile oluşturulmuş olan plan üzerinde ilk kez Batı *Stoa*'nın enkaz içindeki mimari elemanları işaretlenerek işlevine göre sınıflandırılmıştır. *Agora* Meydanı'nın stratigrafik ve mekânsal bağlantılarını daha iyi anlayabilmek için A Yapısı ile Batı *Stoa* arasındaki alana da odaklanılmıştır.

Yapı araştırmalarının sonuçları, Münih Teknik Üniversitesi'ndeki bir doktora projesi çerçevesinde değerlendirilecektir. Hâlihazırda, araştırma sonuçlarını temel alan, *Agora*'nın tamamını ve *Agora* Binası'nı kapsayan bir koruma planı hazırlanmaktadır.

TEŞEKKÜR

Manisa ili, Yunusemre ilçesi, Yuntdağköşeler Mahallesi sınırları içinde yer alan Aigai'daki 2024 yılı arkeolojik çalışmaları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı izinleri ve destekleri ile Bakanlık ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi adına Prof. Dr. Yusuf Sezgin başkanlığındaki heyet tarafından yürütülmüştür. Çalışmalar T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yunusemre Belediyesi, Aliğa Belediyesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından desteklenmiştir.

3 Dr. Moritz KINZEL; Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi, İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: moritz.kinzel@dainst.de, ORCID: 0000-0002-5836-9797.

Yüksek Mimar Burcu AKAN; Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul Şubesi, İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: burcu.akan@dainst.de, ORCID: 0000-0001-6888-0559.

Uzman Arkeolog Anja RESCHMEIER; Münih Teknik Üniversitesi, Yapı Tarihi, Arkeoloji ve Koruması Programı, Doktora Öğrencisi, Münih/ALMANYA, E-posta: anja.reschmeier@gmail.com, ORCID: 0009-0009-9340-1041.

Lisa WEISS; OTH Regensburg Üniversitesi, Mimarlık, Yüksek Lisans Öğrencisi, Regensburg/Almanya, E-posta: lisaweiss934@gmail.com, ORCID: 0009-0002-5227-4225.

KAYNAKÇA

Doğer, E., Sezgin, Y., Gürbüzer, M. (2010). Aigai 2007-2008 (Ed. Haydar Dönmez, Candaş Keskin), 31. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 2, Ankara, s. 343-356.

Doğer, E., Sezgin, Y., Kan, H. (2021). *Agora* (Ed. Ersin Doğer), Aigai (Aiolis) 2004-2016 Çalışmaları. İstanbul: Ege Yayınları, s. 171-192.

Kızılbuğa, B. (2022). *Aigai'dan Ele Geçen LR3 Tipi Amphoralar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Sezgin, Y., Eroğlu, M., Başdemir, B., Çelebi, A., Zih, F., Kızılbuğa, B. (2019). Aigai (Aiolis) 2018 Yılı Çalışmaları (Ed. Adil Özme), 41. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 4, s. 465-486.

Sezgin, Y. (2022), *Aigai: Keçilerin Hükümünde Bir Kent Devleti*. İstanbul: Homer Kitabevi.

EKLER

Resim 1: Yukarı *Agora*, kareleme sistemi ve çalışılan alanlar.

Resim 2: Yukarı *Agora*, Batı *Stoa*, kazı çalışmaları öncesi görünüm.

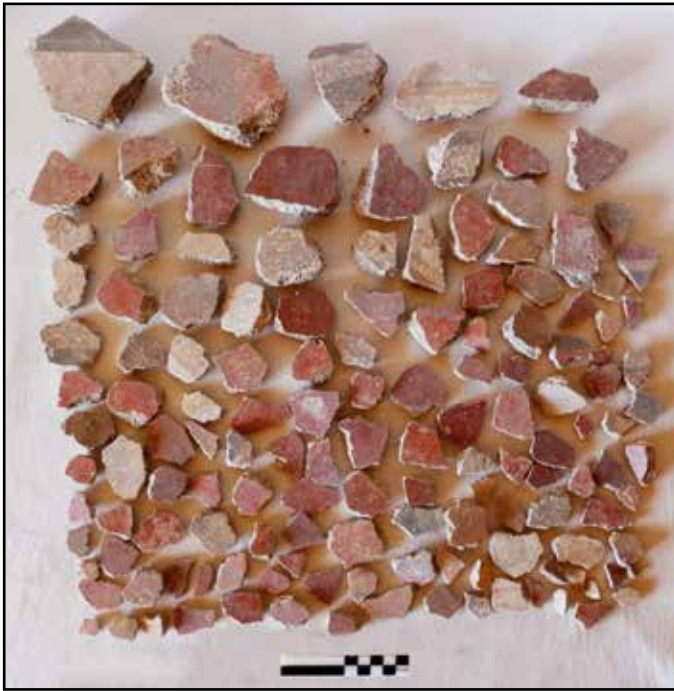
Resim 3: Yukarı *Agora*, Batı *Stoa*, kazı çalışmaları sonrası görünüm.

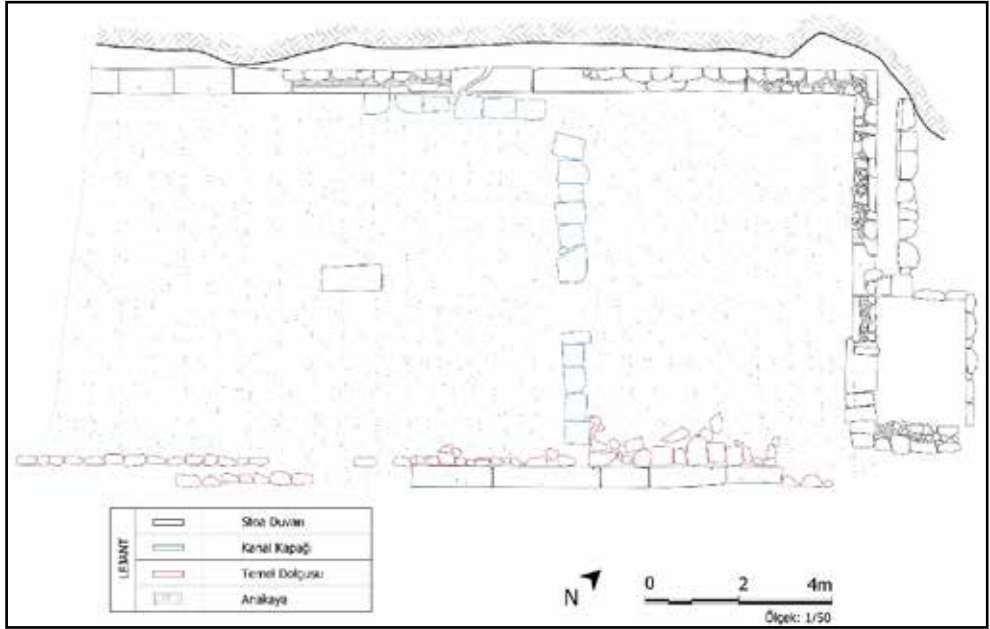
Resim 4: Batı *Stoa*'nın taban altındaki su kanalı kapakları.

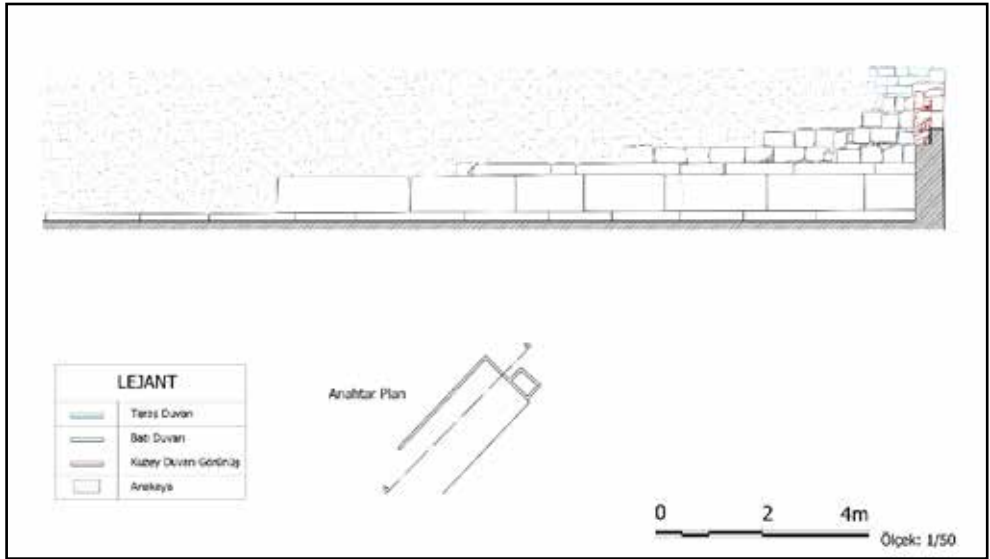
Resim 5: Batı *Stoa*'nın tabanına ait Vitruvius harcı kalıntıları.

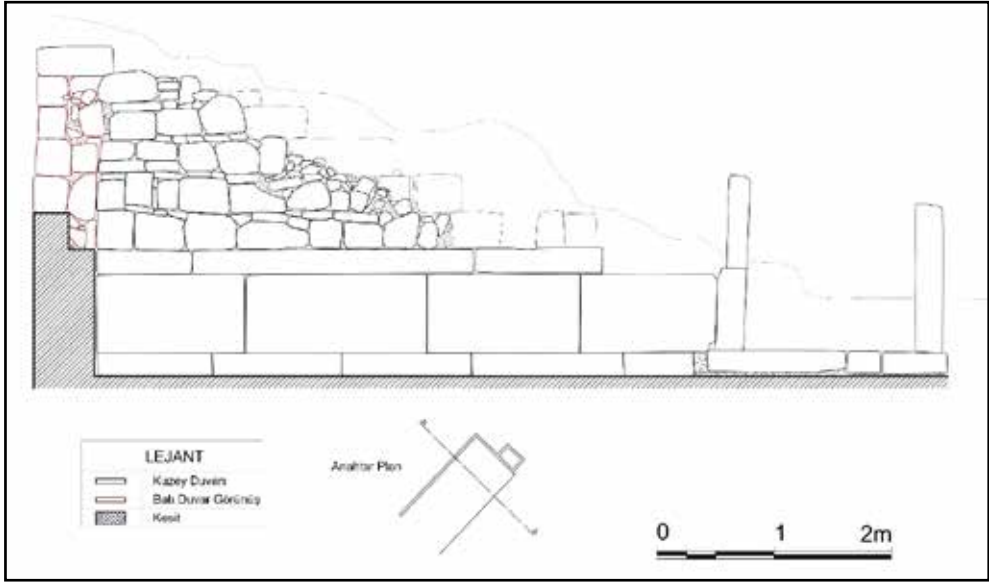
Resim 6: Batı *Stoa* enkazında bulunan ve duvar cephesine ait *stucco* parçaları.

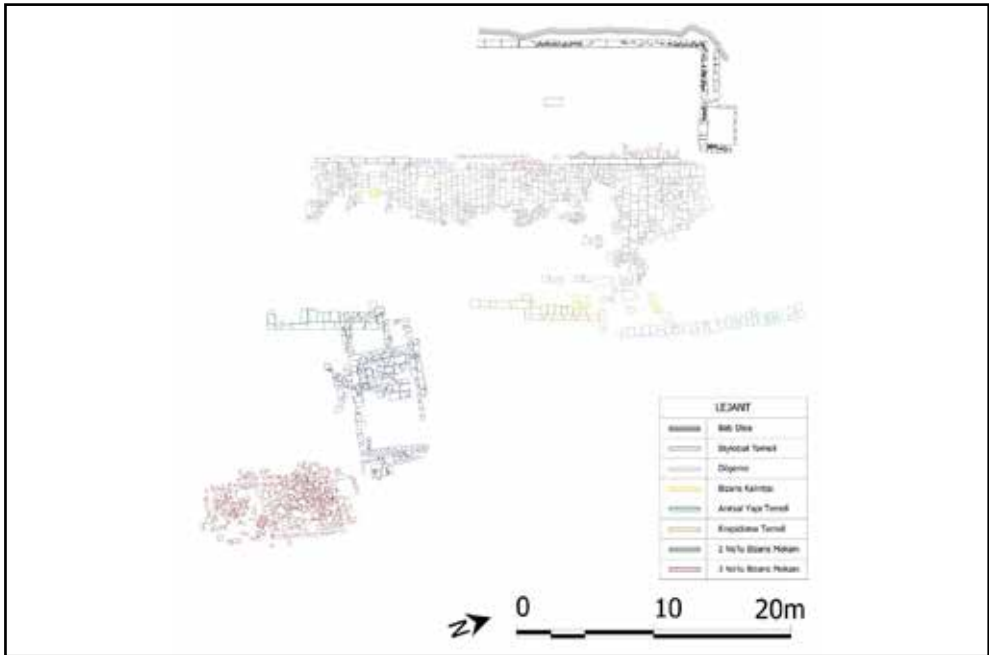
Çizim 1: Yukarı Agora, Batı Stoa planı.

Çizim 2: Yukarı Agora, Batı Stoa, batı duvarı görünüşü.

Çizim 3: Yukarı *Agora*, Batı *Stoa*, kuzey duvarı görünüşü.

Çizim 4: Yukarı *Agora*'nın kazı çalışmaları sonrası planı.

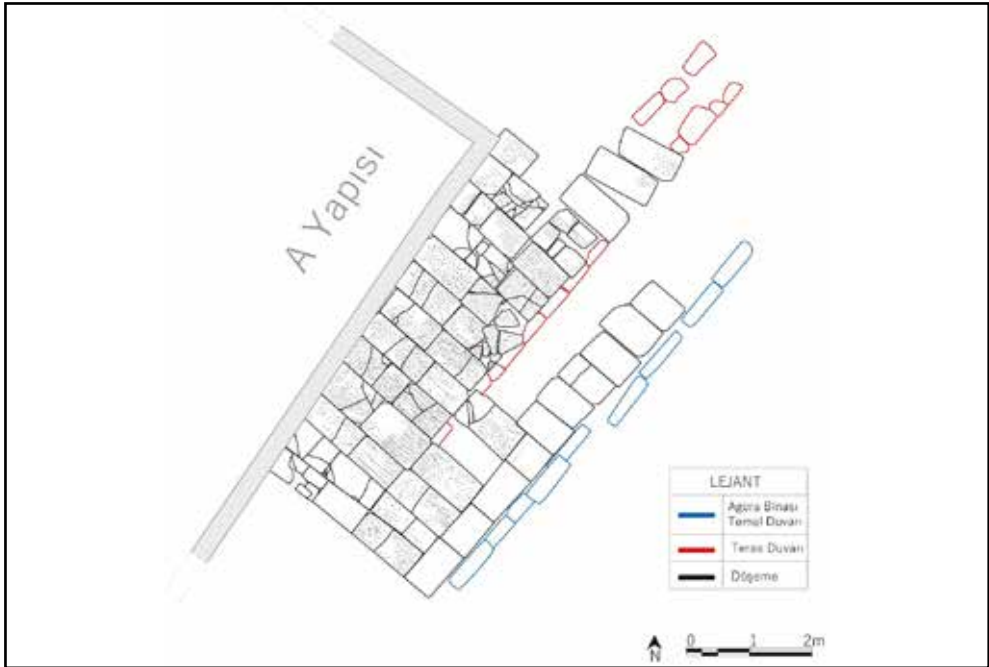
Resim 7: Yukarı *Agora*, meydan döşemeleri kazı sonrası görünüm.

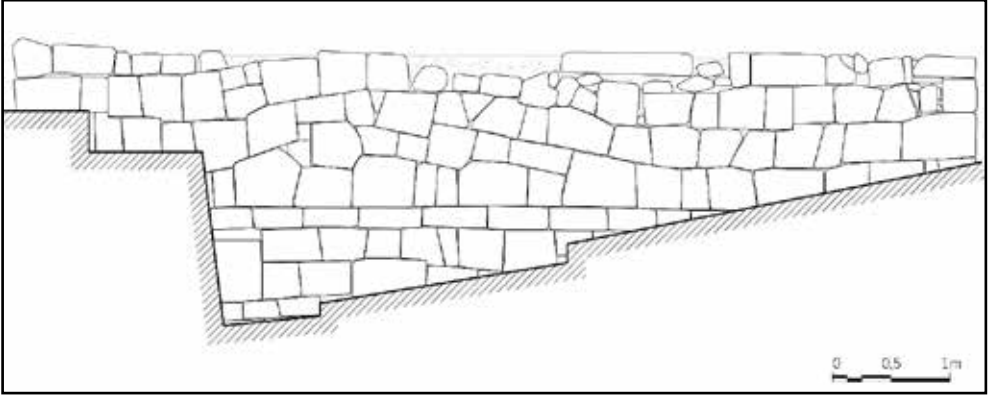
Resim 8: Yukarı *Agora*, 2 No.lu Bizans Mekanı, kazı sonrası görünüm.

Resim 9: Yukarı *Agora*, Güney Merdiven Alanı, kazı sonrası görünüm.

Çizim 5: Yukarı *Agora*, Güney Merdiven Alanı'nın planı.

Çizim 6: Yukarı Agora, A Yapısı (*Propylon*), doğu teras duvarı.